

Nowe formy edukacji w Muzeum Historii Miasta Lublina

Muzeum Historii Miasta Lublina utworzono w 1979 roku z Oddziału Historycznego Muzeum Lubelskiego (działającego od roku 1964). W 1979 roku udostępniono zwiedzającym wystawę stałą „Historia Miasta Lublina”, rozmieszczoną na czterech kondygnacjach wieży Bramy Krakowskiej. Jest to wystawa narracyjna, ukazująca w porządku chronologicznym najważniejsze wydarzenia z dziejów miasta. Dodatkowe przestrzenie muzeum to piąta, najwyższa kondygnacja bramy z widokiem na miasto oraz sala wystaw czasowych, znajdująca się poniżej wystawy stałej (jest to przestrzeń najczęściej wykorzystywana do działań edukacyjnych).

Zanim utworzono wystawę stałą, kilkukondygnacyjna przestrzeń była miejscem ekspozycji wielu ciekawych wystaw i wydarzeń. Organizowano tu wystawy czasowe – historyczne, archeologiczne, biograficzne, fotografii, grafiki czy malarstwa. Warto wspomnieć o organizowanych wspólnie z Biurem Wystaw Artystycznych i Lubelskim Kuratorium Oświaty konkursach plastycznych o tematyce lubelskiej oraz prezentacjach na kółkach Bramy Krakowskiej, dostępnych wówczas zwiedzającym.

Wielość działań artystycznych, ale również polityka muzealna państwa od początku istnienia placówki przekładały się na wysoką frekwencję. W 1966 roku muzeum odwiedziło 340 grup¹, w roku 1975 – 233, w 1985 – 191, w 1995 – 226. Rekordowy w historii muzeum był rok 1997 z 379 grupami, głównie dzieci i młodzieży szkolnej. W 2005 roku liczba ta spadła do 74, by w następnych latach zmniejszyć się do 45. Stan ten trwał przez dziesięć lat, ale ostatnio uległ widocznej poprawie². W 2016 roku tylko w pierwszych trzech

miesiącach Muzeum Historii Miasta Lublina odwiedziły 43 grupy.

Spadku zwiedzających w wieku szkolnym można upatrywać w ograniczeniu liczby godzin lekcji historii w programie szkolnym. Kolejne reformy oświaty zmuszają nauczycieli do zamknięcia ogromnego materiału w niewielkiej ilości godzin, dlatego niechętnie poświęcają cenne lekcje na zajęcia dodatkowe³. Jednak od pewnego czasu w muzeach pojawiła się nowa grupa obiorców – przedszkolaki i małe dzieci z rodzicami. Umiejętnie konstruując ofertę edukacyjną, możemy sprawić, że ta grupa będzie do nas wracać w przyszłości.

Dzieci w wieku przedszkolnym, mimo iż wymagają szczególnej opieki, nadzoru i pomocy nie tylko podczas zajęć, ale również w zwykłych czynnościach, jak na przykład ubieranie się itp., są bardziej zainteresowane zajęciami niż dzieci w wieku szkolnym. Możliwość swobodnego komponowania programu nauczania w przedszkolu zachęca pedagogów do wzbogacenia programu o wycieczkę do muzeum, na której dzieci mogą się wiele nauczyć, nie tylko od strony teoretycznej⁴. Umiejętnie podane zagadnienia, połączone z zajęciami manualnymi lub ruchowymi, powodują, że grupy wracają do muzeum na kolejne lekcje. W naszym muzeum najpopularniejsze są zajęcia praktyczne, warsztaty plastyczne i pokazy, które angażują dzieci manualnie, ruchowo i działają na emocje.

Przez wiele lat w muzeum funkcjonowało w ofercie lekcji muzealnych około trzydziestu tematów dotyczących historii miasta, niektóre zamawiane były często, inne sporadycznie lub w ogóle. To skłoniło zespół pracowników do wyboru spośród nich kilku lekcji oraz dodania nowych. W ten sposób powstała nowa oferta edu-

¹ Zeszyty frekwencji prowadzone od początku działalności placówki znajdują się w Muzeum Historii Miasta Lublina.

² Duży wpływ na poprawę frekwencji mają działania promocyjne, podejmowane przez pracowników Muzeum Historii Miasta Lublina, prowadzenie profilu na Facebooku, nawiązywanie współpracy ze szkołami i przedszkolami, spotkania tematyczne towarzyszące wystawom czasowym oraz współpraca z Urzędem Miasta w ramach 700-lecia Lublina.

³ Czasami nauczyciele nie są zorientowani w ofercie edukacyjnej najbliższego muzeum. Szerzej o problemie: A. W. Brzezińska, *Muzeum jako przedmiot i podmiot działań edukacyjnych*, [w:] *Edukacja muzealna. Konteksty teoretyczne i praktyczne*, red. U. Wróblewska, K. Radłowska, Białystok 2013, s. 52.

⁴ U. Wróblewska, *Wprowadzenie do rozważań nad teorią i praktyką w edukacji muzealnej*, [w:] *Edukacja muzealna...*, s. 7.

Dzieci podczas zajęć „Czy to sztuka być sztukatorem?”
na Nocy Muzeów w 2016 roku.
Fot. Małgorzata Surmacz

Dzieci ze Szkoły Podstawowej
nr 27 im. Marii Montessori
w Lublinie podczas zajęć
„Świątecznie, kolorowo,
bramowo”, 2016 rok.
Fot. Radosław Bultowicz

Fragment wystawy kartek
świątecznych wykonanych
przez uczestników w ramach
zajęć „Świątecznie, kolorowo,
bramowo”, grudzień 2016–
styczeń 2017 roku.
Fot. Małgorzata Surmacz

kacyjna, ułożona według wieku uczestników. Jest ona dostępna na stronie internetowej Muzeum Lubelskiego. Zaproponowane tematy lekcji muzealnych dotyczą głównie historii i wybranych zagadnień z dziedziny sztuki Lublina. Niesłabnącym zainteresowaniem dzieci w wieku szkolnym cieszył się temat „O polskich królach i lubelskich murach”⁵. Z kolei zajęcia zrealizowane w ramach „Ferii w muzeum” w 2017 roku „Wszystko, co chcielibyście wiedzieć o muzeum, a boicie się zapytać...” cieszył się zainteresowaniem najmłodszych⁶.

Dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym to obecnie najliczniejsza grupa uczestników lekcji muzealnych w Muzeum Historii Miasta. Najważniejsze jest dostosowanie treści i form do tej grupy wiekowej. Podanie dużej ilości informacji naraz może szybko znudzić dzieci. Ważna jest także forma zajęć. Najlepiej, aby nauka odbywała się przez zabawę, grę, scenki. Dzieciom trudno skupić uwagę przez dłuższy czas na jednym zadaniu, dlatego lekcje zostały wypełnione aktywnościami różnych rodzajów.

W Bramie Krakowskiej nie ma osobnej sali edukacyjnej, co ogranicza działania warsztatowe. Obecność w tej samej przestrzeni cennych eksponatów skłania do przemyślanego doboru tematów i technik pracy oraz liczby uczestników. Muzeum zakupiło rozkładane stoły, przy których można pracować na stojąco lub siedząco, w zależności od liczby i wieku uczestników oraz charakteru zajęć.

Szerzej będą tu opisane jedynie lekcje muzealne, będące tematami autorskimi. Dwa pierwsze tematy są na stałe włączone do oferty edukacyjnej muzeum. Zajęcia okolicznościowe, powstałe do wystaw czasowych, po niewielkich modyfikacjach mogą się stać zajęciami cyklicznymi. Wszystkie propozycje mają podobny układ: część teoretyczną wprowadzającą w temat oraz część praktyczną w formie warsztatów plastycznych.

⁵ Pierwsza część zajęć to opowieść o wydarzeniach z dziejów Lublina za panowania koronowanych władców – kiedy odwiedzali miasto nad Bystrzycą i jakimi przywilejami obdarzali jego mieszkańców. Wyjaśniamy, czym były przywileje, jakie ważne słowa musiały się w nich znaleźć i czy władcy spisywali je sami. W drugiej części spotkania uczestnicy zajęć wydają własne przywileje – teksty pisane piórem z samodzielnie odcisniętą pieczęcią lakową. Zajęcia prowadziła Małgorzata Surmacz.

⁶ Zajęcia przybliżyły dzieciom pracę muzealnika, polegającą na gromadzeniu i opracowywaniu zbiorów. Poznały nowe wyrazy, jak kolekcja, konserwacja. Z różnych przedmiotów, np. muszle i korale, tworzyły zbiór pasujących do siebie przedmiotów. Odwiedziły także magazyn muzealny. Zajęcia prowadziła Magdalena Piwowarska.

Zajęcia pt. „»Krzywa Wieża« w Lublinie? Poznajemy tajemnice Bramy Krakowskiej” mają zaintrygować uczestników najbardziej znanym lubelskim budynkiem, w którym wielu mieszkańców miasta jeszcze nigdy nie było. Porównanie Bramy Krakowskiej i krzywej wieży w Pizie ma zaintrygować rodzimym, niedocenianym zabytkiem architektury średniowiecznej.

Pierwsza część zajęć to opowiadanie na tle pokazów slajdów. Uczestnicy poznają historię Bramy Krakowskiej, dowiadują się po co powstała, kto ją zbudował. Wyświetlane są najstarsze wizerunki budowli oraz ilustracje obrazujące zmiany w jej wyglądzie na przestrzeni wieków. Omówione są również funkcje bramy, od obronnej przez handlową, mieszkalną, siedzibę straży ogniowej, aż do siedziby muzeum. Podkreślone zostaje również symboliczne znaczenie obiektu, jako wizytówki Lublina budzącej zainteresowanie turystów i artystów. Opisany zostaje sposób budowania murów obronnych w Polsce oraz różne układy cegieł, które tworzą dekoracyjne wzory ściany. W drugiej części zajęć uczestnicy otrzymują wydruk formatu A4 z zarysem bramy oraz małe cegiełki, stosowane do robienia makiet, w kolorach białym, czerwonym i wiśniowym. Następnie w polu rysunku naklejają cegiełki, naśladując poznany wcześniej wątek wendyjski oraz szachownicowy układ cegieł i kamieni w dolnej kondygnacji Bramy. Mogą też stworzyć własny układ cegieł i oryginalną dekorację zabytkowej budowli. Tło kolorują kredkami, dorysowują ludzi itd.

Dzięki tym zajęciom uczestnicy poznają historię gotyckiej Bramy Krakowskiej oraz zapoznają się z wyglądem Lublina w dawnych czasach. Jednocześnie wyobrażają sobie, jak wyglądało życie codzienne mieszkańców miasta. Próbuje przenieść się myślami do czasów, gdy nie było kanalizacji, elektryczności itp. Naklejanie cegiełek i tworzenie ozdobnego muru kształtuje w uczestnikach poczucie estetyki, kreatywność, skupienie, cierpliwość, logiczne myślenie.

Innym lubianym przez dzieci tematem lekcji muzealnej w Muzeum Historii Miasta Lublina są warsztaty „Czy to sztuka być sztukatorem? Warsztaty lepienia renesansowego sklepienia”. Jest to połączenie edukacji i zabawy poprzez nabywanie umiejętności manualnych oraz przyswajanie wiedzy o regionie. Zajęcia składają się z dwóch części: pokaz slajdów i lepienia z gliny. Pierwsza część to prezentacja multimedialna o renesansie w Polsce i na Lubelszczyźnie. Slajdy ukazują mniej lub bardziej znane budowle Lublina i Lubelszczyzny, kościoły Śródmieścia, kamienice Starego Mía-

sta oraz budowle renesansowe z innych ważnych ośrodków, jak Zamość i Kazimierz, termin „renesans lubelski”. Następnie zaprezentowane są siatki sklepień dekoracyjnych i przykłady sztukaterii: aniołki, gryfy, kasetony z różyczkami i inne detale architektoniczne. Omówiony jest też warsztat sztukatorski, ze wskazaniem na powtarzające się elementy dekoracyjne i możliwość ich powielania, pokazujemy także sposób wykonania odlewu z formy. W drugiej części zajęć uczestnicy wykonują gliniane wyciski z wcześniej przygotowanych form gipsowych. Uzyskują w ten sposób fragmenty dekoracji sklepiennych, którym mogą nadawać różne kształty i długości. Mogą też samodzielnie wykonać własną dekorację, wybrany detal sztukaterii w postaci aniołka, rozetki, ornamentu itp. Dzięki tym zajęciom zostaje przybliżony warsztat pracy sztukatora. Dzieci zwracają uwagę na rzeczy, nad którymi być może nigdy się nie zastanawiały – jak robi się płaskorzeźbioną dekorację na sklepieniu. Uczestnicy nabywają nowe umiejętności, doceniają swoje możliwości. Zajęcia mają pokazać, że każdy jest w stanie wykonać rzeczy trudne. Dzieci rozwijają zdolności manualne poprzez kształtowanie gliny przy pomocy narzędzi. Przekonują się też, że do wykonania płaskorzeźby nie są potrzebne profesjonalne dłuta, wystarczą tanie plastikowe nożyki czy znalezione na podwórku patyczki różnej grubości. Rozwijają wyobraźnię, proponując własne dekoracje i rozwiązania, jak nowe formy aniołków czy kształty wałków sklepiennych. Zajęcia „Czy to sztuka być sztukatorem...” wszechstronnie rozwijają, po odpowiedniej modyfikacji treści nadają się zarówno dla grup starszych, jak i młodszych. Każdą część lekcji, zwłaszcza teoretyczną, można dostosować do wieku uczestników, odpowiednio uszczegółowiając temat lub wskazując tylko zagadnienia najistotniejsze.

Muzeum Historii Miasta Lublina posiada ciekawy i duży zbiór afiszy i plakatów. Wystawy „Architektura i widoki Lublina na plakatach”⁷ oraz „Plakaty wystaw Muzeum Lubelskiego i ich twórcy”⁸ stały się przyczynkiem do opracowania nowej lekcji muzealnej. Temat sprawdził się podczas zajęć towarzyszących wystawie i znalazł się w stałej ofercie edukacyjnej oddziału. Różnorodność tych zabytków pozwala ukazać przemiany w stylistyce,

modzie i stosowanych środkach plastycznych. Afisze kinowe i sportowe, których głównym środkiem wyrazu jest liternictwo, również dają możliwość przeprowadzenia ciekawych zajęć muzealnych, skierowanych do różnych grup wiekowych.

Pierwszą część lekcji stanowi multimedialny pokaz wybranych afiszy i plakatów z różnych okresów: lat przedwojennych, powojennych, pokazywane są przykłady z tak zwanej polskiej szkoły plakatu, a także realizacje z ostatniego dziesięciolecia. Dobór obiektów pozwala na prześledzenie zmian w stylistyce plakatu. Zadaniem uczestników jest wychwycenie różnic i wytypowanie plakatów najciekawszych oraz tych które najbardziej zapadają w pamięć. Dzieci poznają język plakatu, żart, ironię i skróty myślowe stosowane przez artystów. Zwracają uwagę na liternictwo, które pozwala w ciekawy sposób zakomponować przestrzeń papieru i podkreślić ważne treści. W drugiej części zajęć uczestnicy pracują w małych grupach. Projektują afisz lub plakat do znanej imprezy kulturalnej organizowanej cyklicznie w Lublinie. Otrzymują papier, nożyczki, klej, papier kolorowy, pisaki, wydruki charakterystycznych obiektów, sylwetki postaci itp. Pracują w technice kolażu, posługują się gotowymi elementami oraz wykonują własne. Zajęcia kształcą dzieci w zakresie plastyki, sztuki, wiedzy o kulturze. Wskazują na ważność plakatu jako formy reklamy i sposobu promocji wydarzenia. Poznają środki pozwalające skupić uwagę przechodnia, zaciekawić, zachęcić do przyjścia. Uczą się, jak przy pomocy skromnych nakładów uzyskać maksymalny efekt przekazu i oddziaływania na widza.

Muzeum Historii Miasta Lublina przygotowuje też specjalną ofertę dla rodzin z małymi dziećmi. Zajęcia dla tej grupy uczestników są tak skonstruowane, aby angażować w równym stopniu dzieci i ich opiekunów. Młodsze dzieci zazwyczaj potrzebują pomocy w wycinaniu drobniejszych elementów, klejeniu. Obecność rodziców daje im poczucie bezpieczeństwa i pozwala zapamiętać muzeum jako miejsce przyjazne. Wyrabia u dzieci nawyk odwiedzania placówek kultury, a u wielu rodziców przełamuje stereotyp myślenia o muzeum jako obiekcie przeznaczonym dla elity.

„Świątecznie, kolorowo, bramowo” to grudniowa propozycja wspólnego wykonania kartek świątecznych w muzeum. Zajęcia odbyły się okazjonalnie, ale mogą zostać powtórzone przed następnymi świętami Bożego Narodzenia. Przy okazji zabawy edukatorzy starali się przybliżyć uczestnikom wycinek historii miasta i tworzących go ludzi. Inspiracją do tego typu zajęć są pocztów-

⁷ Wystawa inauguracyjna obchody 700-lecia Lublina odbyła się w dniach 20 stycznia–26 lutego 2017 roku, kurator wystawy: Anna Syta.

⁸ Wystawa prezentująca wybrane plakaty ze zbiorów Muzeum Historii Miasta Lublina odbyła się w dniach 22 kwietnia–30 czerwca 2016 roku, kurator wystawy: Anna Syta.

ki oraz grafiki i akwarele przedstawiające Lublin (w tym Bramę Krakowską) zimą lub w nocy. Do wykonania kartek uczestnicy otrzymali: sztywny papier, widoki Bramy Krakowskiej, szablony choinek, aniołków, różnokolorowe tekturki, bibułę, kredki itp. Motywem przewodnim były zimowe pocztówki z Bramą Krakowską, której wydruki mogli wykorzystać do swoich prac. Ponadto wyklejali na kartce dekoracje związane ze świętami. W trakcie zajęć uczestnicy usłyszeli ciekawe informacje o pocztówkach i tradycji ich wysyłania. Dzięki wykonywaniu prac plastycznych dzieci miały możliwość rozwoju manualnego. Rodzina mogła spędzić wspólnie czas, razem zdecydować, komu wysłać lub podarować wykonane kartki. W ten sposób przywołują w pamięci ważne dla nich osoby – babcię, dziadka, krewnych, sąsiadkę, buduje się więź między pokoleniami.

Wystawa stała oraz zbiory magazynowe Muzeum Historii Miasta Lublina dają ogromne możliwości tworzenia ciekawych lekcji muzealnych, a tym samym przybliżania historii i sztuki Lublina i Lubelszczyzny oraz wskazywania na ich bezcenną wartość dla rozwoju naszego regionu. Niemal każdy temat może być dostosowany do wieku i potrzeb uczestników, którymi są w przeważającej liczbie dzieci z przedszkoli, ale i w wieku szkolnym. Zaangażowanie i pasja edukatorów, umiejętność pokazania trudnego tematu w sposób atrakcyjny oraz przystępny sprawiają, że te same grupy odwiedzają muzeum wielokrotnie. Udana wizyta w muzeum sprawia, że staje się ono miejscem przystępnym i dobrze zapisuje się w pamięci.